

Den sociala

Fritänkaren

Nr. 245 Pingst 2016

Tjugofjärde årgångens sjätte nummer

Innehåll i detta nummer:

Dickes värld	2
Valborgs avgrunder	4
Charles Hamiltons skrivstilsanalyser (Shakespearedebatten)	7
Musorgskijs melodik och Tjajkovskijs	8
Ahasverus minnen, del 153: <i>Fritänkaren</i>	9
De tre Djungelböckerna, och andra filmer	11
Några milstenar, maj-juni 2016	15
Högriskresan, del 2	16
Tålamodsresan, del 17: <i>Avslutning</i>	17
Tillbaka till Zanskar, del 11: <i>Motgångar</i>	19

Fritänkaren, som aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månde, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk. Den har aldrig haft någon sponsor.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

OBS! Nytt Postgiro (Bankgiro): 510910-9354 (Nordea bank, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 12 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 8.5.2016

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 267

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Dickes värld

Det var en hel värld som öppnade sig när man ställdes inför förevisningen av detta långa gränslöst innehållsrika liv, som inte bara inbegrep en stor del av Finlands och Norges historia utan även hela Göteborgs kulturliv under drygt 70 år.

Själva avskedssammankomsten ägde rum i den vackra Hedlundssalen intill Dickes sista vilohem, en sal som rymde allt och ett hundratal personer genom sin nästan katedralliknande karaktär med läktare och alla faciliteter för filmvisning och föreläsning. Avsikten var att försöka ge ett intryck av vad för ett liv Dicke egentligen hade levat och vad och vem människan egentligen var. Detta var ett omöjligt göra då detta liv rymde så mycket, redan barndomen var ju tämligen brokig med födsel och uppväxt på olika orter med olika föräldrar inllusive fosterföräldrar, medan den huvudsakliga familjebakgrunden ändå torde ha varit norsk med en grundläggande stomme i den Björnsonska familjen, (Björnstjerne Björnson och Rikard Nordraak hörde till släktingarna,) medan Dickes huvudsakliga liv efter en annan grundläggande diplomatisk karriär och ordentlig skolutbildning i Finland dock var som en centralgestalt i Göteborgs kulturliv med betoning på de kulturella och personliga kontakterna med Finland och Norge.

Denna färgstarkt brokiga bakgrund medförde naturligtvis gedigna språkkunskaper i diverse språk, varför Dicke genom hela livet så länge ögonen höll förblev en ivrig läsare – det Thulinska biblioteket liksom hela våningen har för mig alltid förblivit en av de mest fascinerande och kulturspäckade hemmen i Göteborg – det hänger ju faktiskt en Tintorettofresk på väggen, även om den är illa medfaren genom extremt hårdhänt restaurering – och man kan gå omkring länge där och bara njuta av de bestående kulturvibrationerna.

Dicke var ju jämnårig med min mor, och de var egentligen personlighetssystrar – mycket olika men fundamentalt lika som personligheter. Båda hade ju upplevat kriget från dess värsta sidor och överlevt genom dess extrema lärdom till att desto bättre ta vara på livet, och det var detta drag de ägde så påfallande gemensamt. När Gun gifte sig efter Vinterkriget släppte hon alla sina planer på karriär och konstnärsdrömmar för att helt inrikta sig bara på familjen, och Dicke omfattade samma koncentration på det fundamentalt mänskliga. Detta blev dock som något av en språngbräda för dem båda, då de från det utgångsläget kunde expandera i alla mänskliga riktningar. Gun kunde ju med åren åter ta sig an sitt konstnärsskap, som sedan aldrig upphörde att utvecklas, medan Dicke gjorde samma sak i humanismens värld, i synnerhet när det gällde litteratur och musik.

Naturligtvis hörde musiken hemma vid hennes minnessammankomst, och det bjöds på kammarmusik med cello och piano och naturligtvis Sibelius utom mycket annat, tyvärr missade jag första delen av minnesstunden, men fick ändå vara med om något av det mest väsentliga. Den var nämligen planerad att pågå från klockan 14 till 18 men förlängdes med en extra timme, vilket var den viktigaste timmen, då Ingrid höll sitt anförande och kompletterade allt vad som redan hade sagts. Till det redan sagda hörde framför allt Helen Dreijers, också en medsyster till våra mödrar, belysande av Dickes omfattande verksamhet för Finlands sak, främst under och efter kriget, då ju både Nanu Dreijer och Dicke hörde till de avgörande och bestående grundpelarna i Svensk-Finska Föreningen i Göteborg under många Herrans år om inte alla.

Denna förening bildades efter Vinterkriget för att ge Finland draghjälp i dess prövningar och blev en sådan succé att den efter kriget aldrig kunde upphöra fastän kriget var slut för länge sen. Den överlevde ända fram till slutet på seklet och hade då överlevt sig

själv i mer än 50 år, men ändå förekom det ännu då krafter som motsatte sig dess skrotning. Det var framför allt jag, Dicke och Jan Rosengren, som ju var gift med Tepu (Terttu) Rosengren, föreningens sista ordförande. Det hette då att dess föreningsliv ändå skulle fortsätta på mera privat bog, men så blev aldrig fallet, vilket Dicke aldrig upphörde att uttala sin besvikelse över.

Dickes och min vänskap kom helt att höra till hennes sista årtionden men var alltid lika hjärtlig, och vi hade alltid roligt med varandra. Lasse var den som intresserade sig mest för Fritänkaren mest på grund av dess språk, men efter Lasses bortgång vidmakthöll Dicke samma intresse, vilket fortsatte även efter att hon inte längre kunde läsa. Det var väl detta som var hennes enda stora sorg – hon hade läst och mycket under hela livet, och plötsligt räckte inte synen till längre, och inte heller försök till läsapparater hjälpte, men hon förblev glad och harmonisk ändå. Hennes utbyte av Fritänkaren fortsatte ändå genom att jag alltid läste alla artiklar med anknytning till Finland högt för henne.

Detta fortsatte även på hennes sista vilohem, men sista gången var även hörseln så på tillbakagång, att jag måste luta mig tätt till hennes öra för att hon skulle förstå allt, men detta gjorde hon, och hon kom alltid med relevanta kommentarer. Hon poängterade särskilt hur viktigt det var att bära lärdomen från krigsåren i Finland med dess erfarenheter vidare till efterkommande generationer för dess väsenliga insikt i de mest grundläggande mänskliga värderingarna i uppskattningen av hur ovärderligt varje människoliv var, en insikt som världen varit på väg bort från ända sedan dess.

Fastän hon inte kunde läsa längre hängde hon ändå fast vid livet med allt annat gott det kunde erbjuda, främst musik och familjen, men hon läste även latin på gamla dagar, även om det mest bara var muntligt. Precis som Lasse hade hon en sund distans till allt vad döden hette, Lasse såg ju till att hans ateistiska begravning blev så trevlig som möjligt med så mycket musik och vin som möjligt, och Dickes avsked hölls till och med långt borta från varje kyrka. Det skulle vara en rolig begravning, och det blev det med besked, med idel underbara minnen som underhållning, god mat med mycket vin och bästa tänkbara sällskap, den legendariska Madame Hèlène Axel-Nilssons dotter uppträdde med en lång historia om Dickes franska kapitel som en annan uppfriskande fläkt från en epok som inte får glömmas, (docent Göran Axel-Nilsson var ju i många år intendent för Röhsska muséet, och även Gun liksom Dicke läste franska för Madame,) och det blev svårt att slita sig från allt detta. Till slut krävde dock plikten sin rätt, och vi måste avbryta samvaron – för att fortsätta en annan gång.

Till slut en liten dikt, som Dicke hade mycket roligt åt:

Glöm min begravning

Kom inte till min begravning
för jag kommer inte att vara där.
Jag blir försenad som vanligt
och dyker väl upp när festen är över
och alla har gått hem.
Jag har väl då glömt bort mig nån annanstans
och försummat att somna in i kistan
för att slockna någon annanstans
glömsk av tiden som vanligt,

så att jag missar alla mötena
med vännerna omkring kistan,
som alla då har kommit dit förgäves.
Så det är ingen idé någon kommer på min begravning,
för jag har kilat vidare och fått något att göra
som tvingat mig som vanligt till brådstörtat uppbrott.
Ni får ursäkta mig, men jag kommer inte att ha tid
att ens vara med på min egen begravning,
för som alltid kommer jag i god tid att ha gått bort.

Farbror Lasses ateistiska begravning återgavs i Fritänkaren nr. 66, maj 1998,
under rubriken ”*En rolig begravning*”.

”Man måste inte tro på Gud för att vara en god människa. På sätt och vis är den traditionella gudsuppfattningen överspelad. Man kan vara andlig utan att vara religiös. Det är inte nödvändigt att gå i kyrkan och ge kollekt – för många kan naturen tjänstgöra som kyrka. Många av historiens bästa andar trodde inte på Gud, medan många av historiens värsta nidingsdåd utfördes i hans namn.”

– *Påven Franciskus.*

Valborgs avgrunder

Allt klaffade perfekt denna Valborg utom vädret. Det var helt enkelt pissigt. I början på veckan förutspåddes en strålande Valborg och regn på första maj, men det blev alldeles tvärtom. Vi ombads ta med paraplyer till gårdskonserten inför Varbergs samlade publik, som ju tenderade att bli större för varje år med i takt därmed ständigt stegrade förväntningar, men även om det skulle skvala kunde vi ju inte svika dem.

När vi då samlades hos Janne inför uppsjungning och förövning samlades givetvis samtidigt en skog av paraplyer hos honom, av vilka det var oundvikligt att somliga bara måste bli kvarglömda. Givetvis tänkte ingen på detta för att förekomma eventuell ytterligare regnskvalsproblematik.

Visserligen regnade det i Göteborg hela morgonen, så att man fick cykla ut i regn till hämtningen från Frölunda, men det var inte värre än att det bara droppade, om dock vätan inte kunde förnekas eller bortses ifrån. Vi hämtade Sven inne i Göteborg innan det begav sig till Varberg, men vädret tycktes mer och mer vilja ha barmhärtigheten att skona oss – tills vidare.

Två oundgängliga saker hade jag glömt, som jag aldrig glömt tidigare – pianonyckeln för att stämma pianot, samt kameran. I stället hade jag kommit ihåg paraplyet, som dock skulle bli kvarglömt.

Men ovädret uteblev, till vår utsägliga lättnad. Vi slapp sjunga under paraplyer och skval och få fötterna våta och kalla i regnet. Även publiken var som vanligt större än någonsin, försiktigt vågade den sig ut från alla håll och skrymslen när den märkte att det faktiskt inte börjat regna, och till och med solen kunde nödtorftigt skymtas bakom molnen. Dock kunde vi ju inte sjunga ”O hur härligt majsoln ler” då den ju minsann inte log mot oss idag, medan vi dock inte kunde helt och hållet utesluta vårsolen ur vår repertoar, så att vi åtminstone avslutade gårdskonserten med ”Uti vårsolens glans”. Den glänste förvisso och fick glänsa hur mycket den ville bakom molnen.

Allt fungerade annars perfekt under hela middagen. Allt avnjöts och intogs, och jag hamnade bredvid Susanne, vilket medförde vissa äventyrligheter. Bland annat blev det en kapplöpning mellan oss när det gällde snapsen, men tvärtom, så att vi tävlade om att dricka så få snapsar som möjligt. Det heter ju om snapsen, att en är lagom, två är för mycket och tre är för litet. Jag hade den goda föresatsen att klara kvällen på en, men ganska snart kom jag i lä om Susanne, då hennes lilla snapsglas konsekvent lyckades hålla en högre nivå än mitt, som var i alltför stadigt sjunkande. Det var ohjälpligt. En andra snaps kunde inte undvikas, medan Susanne heroiskt lyckades hålla sig till en.

Janne och Sören, för första gången i frack på ett antal år, skötte ruljangsen i vanlig ordning sedan förra året med omval som följd, medan Sörens verser tycktes bli praktfullare för varje ny snapslåt. Ullas välkomsttal i år handlade mest om hur barn ser på oss äldre från ett helt annat perspektiv och nästan en annan dimension av givetvis välgörande slag. Icke höll talet till våren som icke var en upprepning av förra årets vårtal. Gunhild excellerade igen med ett tal till kvinnan den här gången som gick ut på kvinnans inneboende och överlägsna visdom i det att hon har en förmåga att aldrig synas vara så bra som hon är, med ett lämpligt citat av Jane Austen som noggrann observatör av människors uppföranden – hennes tekoppsstormar tillåts aldrig svämma över men stormar desto mera under djupet. Det behövdes inget tal till mannen i år, men Susanne bad det uppmärksammas att hon ställer upp som kamikazepilot med något tal till nästa år, om hon får tid. Slutligen höll Helène talet till hallonet, som var det roligaste talet, ty hon klädde ut sig till det fullkomliga hallonet och utvecklade det speciella hallonperspektivet på tillvaron med stor humor med spydiga gliringar åt det surare blåbäret.

Dessa tre damer hade jag närmast omkring mig, vilket jag bara kunde betrakta som ett unikt privilegium, då Gunhild var den mest skönsjungande av dem, Helène hade varit klasskamrat med min syster, och det ännu stundade en kris i samröret med Susanne.

Detta blev kvällens enda skandal. Vid något tillfälle hade någon fyllt ett glas på bordet som ingen kändes vid, men det såg ut som vin. Då Susanne behövde fylla på sitt glas infann sig det lämpliga i att i stället förbarma sig över det herrelösa, och vi tog båda för givet att det måste innehålla vin. Motsatsen visade sig vara fallet med förödande konsekvenser. Den svåra chocken infann sig vid konstaterandet att detta vin var alkoholfritt. Susanne hade aldrig smakat något äckligare. Katastrofen var total. Det öppnade sig en avgrund för våra ögon. Den alarmerande situationen föranleder påkallandet av uppmärksamhet på denna livsfara som kan göra oskyldiga gäster till offer för de mest infama bedrägerier genom dessa oanade och oförutsägbara livsfarliga försåt som rena svarta hål av fallgropar för hela verksamheten.

Det svåraste kapitlet under denna prövningsfulla Valborg var emellertid något helt annat och föll helt under den musikaliska avdelningen. Här kommer vi in på kanske Sveriges svåraste problematik. I god tid till Valborg skickade jag Gunnar noter till en ny sång, som för en gångs skull skulle vara den idealiska vårsången, nämligen Jules Sylvains gamla örhänge från 40-talet ”Det kommer en vår”. Det är ingen svår musik, men harmoniken är avancerad, och fastän det egentligen bara är en slagdänga och på 40-talet en veritabel schlager framstår den idag som en avancerad viskomposition, fastän den har karaktären av en allsång, men den har aldrig kunnat bli en allsång genom sin snabba rytm och raffinerade harmonik i ständig skiftning mellan dur och moll. Meningen var att Gunnar i lugn och ro skulle hinna studera in den till Valborg i samma takt som jag.

På fredag meddelade mig Gunnar att noten inte kommit fram efter två dagars postgång. Detta var en katastrof som direkt hotade Valborgsslaget med nederlag från början. Min postexpedit hade lovat mig att noten skulle hinna fram till torsdagen, men den

levererades inte ens till fredagen. Jag delgav Gunnar min förtvivlan, som försökte komma med den trösten, att posten faktiskt inte lovade mer än 95% säker postleverans efter två dagar, efter en dag bara 85%. Så var det inte förr i tiden, då inte bara postverket utan även elverket och televerket för att inte tala om Statens Järnvägar alltid fungerade med pålitlig effektivitet med betoning och särskild ansträngning till god service, vilket allt sedan 70-talet långsamt men säkert gått i kvav utan att någon försökt omvända utvecklingen till rätta. Alla försök har i stället gjorts för att ytterligare sabotera effektiviteten.

Hjälpligt träffades jag och Gunnar extra tidigt därför på lördagen för att ändå försöka göra vårt bästa för den förträfflige Jules Sylvain, och vi kunde ändå framföra "Det kommer en vår" under kvällen, så att den åtminstone säkert skulle komma. Flera sjöng till och med som mindes den från barndomen på 40-talet. Min önskan är att någon gång få vara med om den i manskör, som jag någon gång hört den i.

Jag älskade denna sång från början, då jag först hörde den i manskör i barndomen, men fick alltså inte själv tag i den med noter förrän nu. Det är den perfekta vårsången både beträffande text och musik, den handlar bara om våren och dess välsignelser och fröjder, den är frisk och genial i sin melodik, den är medryckande och en klassisk *evergreen* som mycket väl platsar bland våra andra klassiska vårsånger för manskör. Dess enda svårighet är egentligen att den ska gå fort.

De övriga sångerna till bordet var som vanligt fullkomligt förträffliga men som vanligt även för få, så att flera kom bort. Den bästa kördirigent jag någonsin upplevt i Akademiska Kören var Kaj-Åke Alm, som var känd för sitt idealiska sångartempo. Om det förflöt för lång körtystnad mellan sångerna tog han upp Bachs "Kom stilla död" bara för att demonstrera mot den fallande stämningen. Det är sångerna som håller en sångarfest vid liv, och om tempot inte hålls tappar sångarfesten takten.

Det framfördes även gluntar i vanlig ordning, även Surriento fick komma till heders igen, och glunftinalen exekverades av tre personer, då Janne exekverade en pantominföreställning jämsides med Sörens och Staffans munhuggningar som fick folk att nästan skratta på sig inför en pantomimkomik i en klass för sig. Sade jag tre personer? Nej, de var fyra, nej, fem, då Lennart ackompanjerade oantastligt med mig som bladvändare.

Den här gången hade kökspersonalen assistans genom att Maria tjänstgjorde som Bertils chaufför från Nossebro och dessutom som sällskap och extra hjälp åt köksmästare Sam, som skötte hela rulljungsbestyret med den äran, varvid både Maria och Sam även fick sitta med vid bordet. Vi skulle ha varit 21 personer, men vi blev faktiskt 24. Det bara blev så. Ingen var ansvarig.

Inga rockar stals den här gången, Sven bodde den här gången på hotell Havanna nära havet med all tänkbar service inklusive bastu, och ingen gäst kom bort.

Pianofrågan kom upp igen med det inlägget från Lennart, som skötte en betydande del av ackompanjemanget från synthen, att denna synth var helt till fyllest för hans del och att det inte behöves någon ytterligare ansträngning. Likväl tycktes ändå flera pianon faktiskt stå på lut inför att kunna flytta in i lokalen. Detta blir en senare fråga.

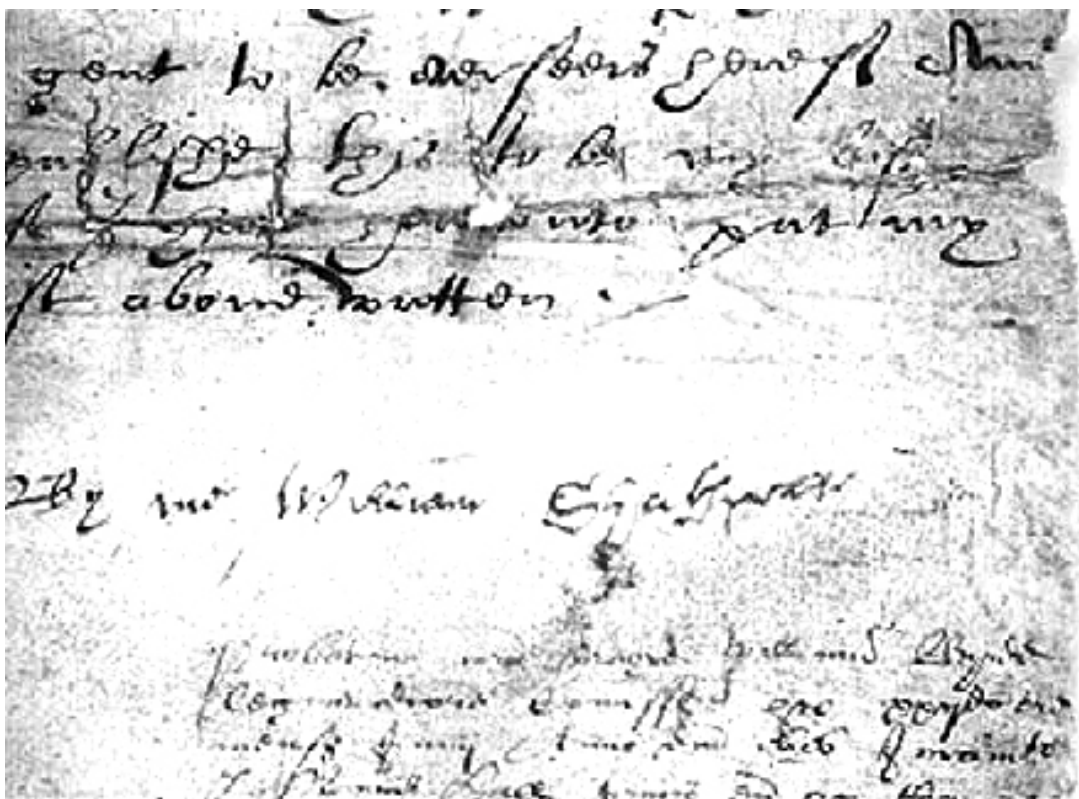
Klockan 2 var man hemma i sin säng igen efter den långa arbetsdagen (13 timmar) trots all den hotfulla väderleken, som faktiskt skvalat ordentligt på sina håll, i synnerhet över Veddige, medan den dock barmhärtigt skonat oss mest hela tiden, framför allt under gårdskonserterna, som om vädret nu var inställt på att år efter år beskydda vår verksamhet i Varberg. Vi är i så fall tacksamma för en sådan inställning och lovar att vidmakthålla vår egen inställning att aldrig inställa något för vädrets skull.

*Shakespearedebatten 117:
Charles Hamiltons handstilsjämförelser*

Charles Hamilton var en utomordentlig specialist när det gällde säkerställandet av autenticiteten i gamla dokument. Han avslöjade många förfalskningar, bland annat Hitlers så kallade dagböcker, och under många år undersökte han tusentals manuskript från den elisabetanska och jakobitiska epoken för att säkerställa Shakespeares identitet. Han kom till slutsatsen att samma hand hade skrivit Shakespeares testamente, de tre sidorna som brukar kallas "Hand D" ur dramafragmentet "Sir Thomas More" samt ett antal manuskript från Lord Francis Bacons sekretariat men inte skrivna av honom själv utan av hans sekreterare, som var ett antal under 1590-talet, av vilka inte alla kan identifieras. Stödd på det faktum att många skrev åt Bacon har man trott sig kunna bevisa att den som skrev Shakespeare även skrev åt Bacon och måste ha varit antingen Thomas Nashe, Sir Henry Neville och William Stanley, earlen av Derby, bland andra.

Den intressantaste manuskriptjämförelsen är Shakespeares testamente med ett antal Baconmanuskript. Det är inte Shakespeares hand som skrivit testamentet, då Shakespeare själv undertecknat det med en annan, sin egen hand, medan handen som skrivit testamentet med någon sannolikhet är samma gåtfulla hand som varit i sekreterartjänst hos Bacon under 1590-talet och verkar vara identisk med hand D i "Sir Thomas More".

Jämför här nedan testamentets handstil med Shakespeares egen underskrift:

Francis Bacon förde en anteckningsbok kallad *Promus* med talrika Shakespearecitat, som ofta anförts som bevis för att Bacon var Shakespeare. Emellertid påvisar inte endast Hamilton men flera experter, att anteckningarna i *Promus* är skrivna av flera olika författare, troligen då sekreterare i Bacons tjänst, som haft tillgång till anteckningsboken. Det finns lika mycket citat ur Marlowe i den som ur Shakespeare.

Nu är det mycket vanskligt att jämföra handstilar med varandra, i synnerhet som (i detta fall) alla sekreterarna nyttjat *the secretary hand*, den typiska handstilen för effektiv skrivstil för den tiden, och då en handstil förändras under årens lopp, och Hamiltons omfattande undersökningar bevisar ingenting, i synnerhet som deras påstådda resultat aldrig kunnat verifieras. Emellertid har det i samband med firandet av Shakespeares 400-åriga frånfälle även framkommit nya upptäckter i samband med digitaliseringen av gamla manuskript, bland annat ett exemplar av *The First Folio* med en handskriven dikt vid Shakespeares Droeshout-porträtt, som utpekar Shakespeare som *fake* med indikationer och antydningar om Marlowe som den verkliga poeten. Detta torde närmare undersökas.

Musorgskijs melodik och Tjajkovskijs

Modest Musorgskij var geniet av ”de fem” vilket de fyra övriga aldrig bestridde, inte ens Rimskij-Korsakov, fastän det blev denne som gjorde Musorgskijs musik ”rumsren” genom rättelser som ibland kunde förefalla att gå lite väl långt – till exempel tog sig Rimskij-Korsakov friheten att byta ut de två sista scenerna ur ”Boris Godunov” mot varandra, så att Boris död kom efter den stora revolutionsscenen.

Men vilka friheter han än tog sig med Musorgskijs musik kunde han inte och var det aldrig frågan om att rubba Musorgskijs musikaliska grundväsen, hans genialiska melodik och originalitet. Rimskij-Korsakov var främst överlägsen som orkestrator, på det området fanns det ingen bättre i Ryssland efter Tjajkovskij, och hur han än ”rättade” och ”förbättrade” Musorgskijs i allmänhet mindre än halvfärdiga musik lyser ändå Musorgskijs eget geni genom överallt.

Det är allra tydligast i hans enda fullbordade opera ”Boris Godunov”, som kan betecknas som hans livsverk. Det skulle bli tidernas opera och är väl fortfarande Rysslands mest gedigna opera. Ambitionerna med den var närmast astronomiska – hela Ryssland skulle inrymmas, med kyrkan, folklivet, tsardömet, dryckenskapen, revolutionen och allt det andra – till och med Polen finns med, då Polen upprepade gånger spelade en avgörande roll i Rysslands historia, främst som återställare av ordningen, när denna esomoftast havererade. Låt oss inte gå in på rysk politik, den har alltid förblivit ett förskräckligt kapitel, vilket framgår med övertydlighet i just verk som ”Boris Godunov” och Eisensteins filmer om Ivan den förskräcklige. Pusjkins dramatiska verk ”Boris Godunov” är i själva verket en uppgörelse med den inneboende och totala rutenheten i det ryska maktkomplexet, medan vad Musorgskij gör i sin opera är att dölja detta med att överskylla det med melodisk skönhet och lyrik.

Fastän den ratades av censuren och under fem år förföljdes av svårigheter innan den äntligen blev uppförd 1874 blev den en omedelbar succé och kanske den största succén i rysk operahistoria. Men genom att den från början legat i onåd hos tsarmyndigheten hade den ingen chans och fick bara 21 föreställningar innan den lades ned i levande begravning i ett försök att låta den förbli bortglömd för alltid, medan Rimskij-Korsakovs största insats var att just återväcka den till liv med att ge den en överväldigande briljant orkestrering.

Det är framför allt den oemotståndliga melodirikedomen i ”Boris Godunov” som tillförsäkrade dess succé hos gemene man. Musorgskij var den förste som gjorde seriöst bruk av folkmelodier, och dessa löper som ständigt återkommande pärlband genom hela operan. Efter Musorgskij började nästan alla seriösa kompositörer att ta upp inhemska folkmelodier till seriös behandling i sina verk.

Musorgskij hörde som sagt var till ”de fem”, som i Glinkas efterföljd verkade för en nationell rysk klassisk musik med Borodin, Musorgskij och Rimskij-Korsakov som de mest betydande. Tjajkovskij kom aldrig att höra till dessa, han var mera västerländskt orienterad även om ingen rysk kompositör tagit så starka intryck av Glinka som denne, och Tjajkovskijs operor bygger mycket mera på Glinkas stil än på Musorgskijs mera nationella. Däremot har ingen av de andra bland ”de fem” uppfattat Musorgskijs melodiska ådra bättre än Tjajkovskij.

Tjajkovskij byggde allt på melodin, och när undantagsvis det saknas melodik i hans musik faller denna platt som endast virtuost skicklig artificialitet. Exempelvis kan hans två senare pianokonsert inte mäta sig med den första, som består av bara melodier, medan de senare är mera utförligt utarbetade men med tunnare melodiskt material. Hans melodik är den mest glödande under 1800-talet, de som kommer närmast den i skönhet är Verdi och Brahms under hans samtid, medan han för övrigt är i samma klass som Beethoven, Schubert, Schumann och Chopin. Just hans första pianokonsert erinrar väldigt mycket om Schumanns, och liksom Schumann gjorde även Tjajkovskij ett ambitiöst orkesterverk på temat ”Manfred” – de har för mycket gemensamt för att det skulle kunna ignoreras.

Varför har då Tjajkovskij, den mest innerliga av melodiker och den ojämförligt mest klassiskt rena av 1800-talets senare kompositörer, fått utstå så mycket nedvärderingar, så att det nästan blev kutym bland modernisterna att häckla och förakta Tjajkovskij? Den förste som försköt Tjajkovskij var Leo Tolstoj, som under sin senare ålderdom, fastän han älskat Tjajkovskij som ung, inte mera kunde tåla denne den mest ryske av kompositörer utan direkt förkastade och föraktade honom, så att han inte mera ville höra talas om honom. Detta tog senare sovjetiska musiker och konstnärer över. Det blev nästan *comme il faut* bland kulturbolsjevikerna att framför allt fördöma Tjajkovskij som den mest degenererade av alla svagsinta nationalromantiker. Ändå lever Tjajkovskijs melodier, symfonier och baletter så mycket mera framträdande på alla världens konsertscener än någon av Sovjetkomponisterna, av vilka inte en enda, inte Skrjabin, inte Stravinskij, inte Prokofiev, inte Sjostakovitj, inte Khatjaturian och inte ens Rachmaninov, byggde vidare på Tjajkovskijs melodiska ymnighetshorns betagande skönhet och hållbarhet. Endast en gjorde det, men det var inte i Ryssland utan i Finland, nämligen Sibelius. Denne inledde ju faktiskt sin verksamhet under Rysslands tsarvälde och fick sin livränta och statspension generöst redan som 31-årig av tsaren. Tjajkovskijs inflytande på Sibelius var kanske större än någon annans.

Abasverus minnen, del 153: Fritänkaren

Det var farliga tider, och jag visste vilka risker jag tog, men det var samtidigt så spännande tider, att det var omöjligt att motstå frestelsen att ta vilka risker som helst, bara för att få vara med på ett hörn i vad som pågick och åtminstone försöka hålla sig *à jour* med de ledande skeendena.

Utmärkande för dem var att allt det viktigaste måste få pågå i största hemlighet om det alls skulle kunna få äga rum. Sålunda fick Michelangelo aldrig tillåtelse att bedriva anatomi och dissektioner för sina kroppsstudier av muskulatur och senor och förbjöds enkannerligen att ens försöka något sådant, då det var likvärdigt med likskändning, medan den ansvarige för likkällaren utan ett ord liksom ”glömde” kvar nycklarna till likrummet, så att Michelangelo själv på egen risk kunde ta ansvar för att idka strängeligen förbjudna anatomiska forskning, som var belagda med dödsstraff.

Långt före det hade dock Leonardo gjort samma sak, som ju ändå var tretton år äldre. Båda gjorde det enbart för konstens skull, men Leonardo gick längre och lät sin nyfikenhet ta överhanden, så att han även försökte utforska de inre organen, bara för att försöka komma under fund med hur de egentligen fungerade.

Det var nyfikenheten som drev Leonardo till allt vad han gjorde vilka risker det än innebar. Han var aldrig rädd för något, utan ville han ha reda på något tog han reda på det, vad det än kostade. Därför var han beredd att riskera livet för att åstadkomma en flygmaskin. Men sitt största risktagande begick han i Rom, när han råkade vara där tillsammans med både Michelangelo och Rafael, när dessa arbetade på sina främsta verk, Rafael på stanzerna och Michelangelo på sextinska kapellet. Leonardos vistelse där föll något i skuggan av sina båda kollegers redan uppmärksammade och legendariska storverk, och ingen har egentligen fått veta vad han närmare sysslade med i Vatikanen samtidigt. En av de få som fick veta det var jag.

Leonardo kunde bedriva sina hemliga och farliga studier och forskningar genom att han tidigt lärt sig att göra det under extrem sekretess. När han sålunda inredde sitt laboratorium i Vatikanen var det ingen som fick veta något om vad alla hans instrument och sfärer, modeller och manicker skulle vara till. Men jag gav mig inte. Jag förstod, att det måste vara något mera väsentligt än både Rafaels stanzer och Michelangelos tak, så jag rentav förföljde honom.

Detta måste han ju givetvis märka, och det var meningen. Han förstod att jag inte var någon agent för påven, han såg väl på mig att mina avsikter var lika oskyldigt nyfikenhetsbetonade som hans egna, så han överraskade mig med att ta mig i sitt förtroende. Det hade han väl aldrig gjort om han inte förstått att jag skulle kunna förstå vad han sysslade med.

Jag häpnade när jag fick komma in i hans laboratorium. Han hade rykte om sig att vara en trollkarl, och hans laboratorium såg faktiskt ut som en trollkarls verkstad. Men jag förstod ett och annat av de mystiska instrumenten.

”Du förstår kanske, att detta kan bara äga rum under fullkomlig säkerhet inkognito. Ingen får veta vad som pågår här, då ingen utom kanske du skulle kunna förstå det. Men vi står inför en radikal förändring av historiens gång. Redan under Antiken visste man att jorden var rund och formad som ett klot, men genom kristendomens och vidskeplighetens seger över förnuftet förkvävdes all empirisk vetenskap under tusen år, och det är först under renässansen i Florens denna åter lyckats komma till heders – inte utan Vatikanens bannlysning av Florens. Men Florens var så säker på sina landvinningar att de svarade med att i sin tur bannlysa Vatikanen, och det är Vatikanen som förblivit bannlyst av vetenskapen, medan Vatikanen aldrig kommer att vinna något på att bannlysa vetenskapen, tvärtom, vilket kommer att visa sig om hundra år, men fram till dess måste vi fortsätta arbeta inkognito, åtminstone här i Vatikanen.”

”Vet någon här i Vatikanen om vad ni sysslar med?”

”Naturligtvis inte. I så fall skulle jag inte kunna syssla med det.”

”Så ni bedriver underjordisk och subversiv verksamhet mot kyrkan och Vatikanen här i själva Vatikanen?”

”Det kan man säga, men jag är inte det minsta rädd, bara noggrann med säkerheten, och ingen kan vara säkrare än jag på att jag och vi andra vetenskapsmän är inne på rätt väg. Om hundra år kommer gradvis det vetenskapliga tänkandet att ta över det vidskepliga, och all religiös övertro kommer gradvis att ebba ut för att försvinna, även om det kan komma att ta 500 år eller mera. Religionen kommer att spelas över och nödgas ge vika för logik, rationalism och vetenskaplighet och kommer i längden bara att kunna överleva som

ren andlighet. Observera, att den har jag den största respekt för. Därför har jag lätt för att komma överens med vem som helst i Vatikanen.”

”Men vart vill ni komma? Vad vill ni bevisa?”

”Det vet jag inte själv ännu. Men faktum är att jorden är rund, och det kommer att bevisas redan under vår livstid, om det inte redan är bevisat. Om högst femton-tjugo år kommer man att segla runt jorden så att man reser bort i väster och kommer fram från öster. Och inte nog med det. Hela den astronomiska uppfattningen om vårt universum kommer att drastiskt omvärderas. Det som jag redan här lyckats bevisa är att det är jorden och planeterna som cirkulerar runt solen och inte solen och planeterna som cirkulerar runt jorden. Och solen är inte mer än bara en stjärna i universum som alla andra stjärnor. Och det finns kanske inte bara ett universum och vårt universum utan kanske hur många som helst. Detta har jag ännu inte lyckats bevisa, men jag är övertygad om att så är fallet, och jag ämnar försöka bevisa det, om jag tillåts arbeta i fred. Det enda jag är rädd för är att bli störd i mitt arbete och mina studier, som jag alltid har blivit. Människorna begriper inte bättre än att de tar Arkimedes figurer i sanden som en personlig förolämpning så att de måste döda honom bara för att de inte förstår honom. Ur det stadiet är jag rädd för att människan aldrig kommer att växa upp.”

Detta var alltså nästan hundra år innan Giordano Bruno brändes på bål för att han förfäktat att solen med planeterna bara var ett solsystem bland hur många andra solsystem som helst.

Det gick som Leonardo hade befarat och förutsett, han blev störd i sitt arbete och måste avbryta sina forskningar, så att han till och med måste lämna Rom. Men avbröts han i ett projekt, så startade han genast på ett nytt. Så var det under hela hans liv. Därför blev så ytterst få av hans arbeten, forskningar och studier någonsin fullbordade.

De tre djungelböckerna, och andra filmer

Den nya Walt Disney-produktionen av ”Djungelboken” har fått ampla lovord i stort sett från alla läger och har förtjänat dem mer än väl. Det är dock Shere Khan gör föreställningen till den dramatiska action-upplevelse den är, gestaltad av Idris Elba, medan det är svårt att gissa sig till att det är Ben Kingsley som gör Bagheera och Bill Murray som gör Baloo. I stort sett är det en re-make av den tecknade Disney-filmen från 1967 men utan alla dennas svagheter. Mowgli är här inte en odräglig bortskämd snorunge utan en intagande pojke som till och med talar tydligt. Höjdpunkten är den långa sekvensen hos aporna, som utvecklas till en imponerande föreställning, medan slutuppgörelsen med Shere Khan egentligen bara är spännande effekter. Dock understryks Walt Disneys budskaps ganska stränga fingervisning, som framgick tydligt redan ur ”Bambi” 1941, att den enda verkliga boven är människan, och det är Shere Khan som framför detta budskap så att det inte kan missförstås.

Vad man saknar i filmen är dock Kiplings magi och poesi. Vargarna förmedlar det i någon mån, men på det hela taget har filmen mera karaktär av effektiv underhållning, medan själen och poesin försvinner i den tekniska bravuren. Som underhållning är den dock kraftigt lysande i synnerhet genom sitt konsekventa action-tempo.

Då Walt Disney var så besatt av Kiplings Djungelbok som han var och alltid sysslade med dess gestaltning är det värt att jämföra med hans tidigare versioner. Det gjordes en 1994 som aldrig rönt det erkännande den förtjänade. Detta är en helt annan Djungelbok

än Kiplings, då den egentligen bara handlar om människor, och de flesta finns inte ens med hos Kipling. Denna version koncentrerar sig helt på ankus-episoden och framställer en thriller om människans girighet och kortsynthet, där naturligtvis människan kommer till korta, medan även här Shere Khan firar triumfer och faktiskt åstadkommer en genialisk upplösning. Alla djuren här är levande djur som inte talar, men de är desto mera levande för det, och Mowgli själv som vuxen ung man är ypperlig. Musiken gör sitt till, som är imponerande väl komponerad.

För att finna något spår i alla dessa djungelböcker av Kipling själv måste man dock gå tillbaka till den film som 1942 gjordes i djunglarna i södra Indien med indiern Sabu i huvudrollen. Här finns allt det väsentliga hos Kipling medtaget, problematiken med hans fosterföräldrar och Buldeo, som här överlever och blir den som berättar historien i ett genialiskt infall hos manuskriptförfattarna, och framför allt är alla djuren fullständigt korrekt personifierade, i synnerhet Kaa, som Disney misslyckats med i varenda film. Dessutom är detta den vackraste Djungelboksfilmen, djungeln och dess naturliga underverk är filmat med tydlig estetisk känsla och kärlek blandad med pietet och hänryckning, och man kan inte se sig mätt på dessa urskogsmålningar tagna direkt med filmkameran av naturen. Trots alla Walt Disneys formidabla ansträngningar för att göra sitt yppersta för Kipling har han varje gång misslyckats med det väsentligaste, som bara denna film lyckats med.

En annan Kiplingfilm kan här i förbigående även tas upp till behandling medan vi ändå håller på, nämligen filmatiseringen 1939 av "Ljuset som försvann", Kiplings första roman, som han skrev vid 25 års ålder och som handlar om en konstnär som blir blind. Den har vanligen avfärdats som omogen och sentimental, men filmen lyfter fram oanade förtjänster i tragedin, och regissören William Wellman har lyckats skapa ett mästerverk, mycket tack vare sina skådespelare Ronald Colman i huvudrollen och Ida Lupino som den fatala modellen. Han har faktiskt lyckats förbättra romanen, vilket är ovanligt. Första hälften av romanen är ganska intetsägande, medan filmen koncentrerar sig helt på väsentligheterna i den senare hälften, som är själva dramat. Ämnet är i själva verket tidlöst: konsten att släppa taget, att göra det frivilligt och att försona sig med det, när man inte längre räcker till. Det är en av Ronald Colmans känsligaste roller, och Ida Lupino är som alltid praktfull och oförglömlig.

En annan klassiker från samma tid är Jean Renoirs skandalomsusade "Spelets regler", av kritiker i allmänhet uppskattad som en av tidernas bästa filmer. Stackars Jean Renoir! Han hade absolut inga dåliga avsikter med filmen, vad han ville åstadkomma var ett filmiskt drama som motsvarighet till Molières och Marivaux' komedier, hans ambition var filmisk klassicism, och så urartade premiären i Paris till rena massakern. Han kunde inte förstå själv varför folk blev så upprörda. Filmen klipptes ner till oigenkännlighet och fick inte sin upprättelse igen förrän i början på 60-talet, och när den då premiärvisades på nytt i New York med honom närvarande undrade publiken förbryllat: Varför blev folk så upprörda av den här filmen? Jean Renoir kunde inte besvara frågan. Han kunde bara framhålla, att en medlem i publiken kände för att sätta eld på biografen, några andra ville lyncha honom, han allt utom tjärades och fjädrades, och han kunde aldrig förstå det själv.

Handlingen är väldigt enkel i all sin extrema komplexitet. Det handlar om livet på en herrgård, där flera karlar är lystna efter andras fruar, olycklig kärlek är inblandad, medan den ledande betjänten har ett förhållande med skogvaktarens fru, vilket driver

skogvaktaren (Gaston Modot, framstående varietéartist redan på Toulouse-Lautrecs tid, som ofta avbildade honom,) vansinnig, och det hela slutar med en fatal olycka, som ingen var villig till och som egentligen ingen är skyldig till. Även Octave (Jean Renoir) lider av en olycklig kärlek till värdinnan, och det hela slutar mera i melankoli än i tragedi. Det är utan tvekan fransk films mest praktfulla salongsdrama, och man kan så här långt i efterhand inte annat än ge Jean Renoir det erkännandet, att han lyckades leva upp till Molière och Marivaux i sin filmkonst.

När vi då är inne på fransk film måste vi ohjälpligt åter hamna i sällskap med Max Ophüls. Hans motsvarighet till Jean Renoirs salongsdrama från den högre klassen är "Madame de...", hans näst sista film, där man tydligt ser de inledande ansatserna till storfilmerna "Lola Montez". Danielle Darrieux, en av filmhistoriens vackraste och mest perenna filmstjärnor, som fyllde 99 år härom dagen, spelar huvudrollen som generalshustrun som inte ser någon annan råd än för att avhjälpa sina ekonomiska brister sälja ett par örhängen, som var hennes man generalens bröllopsgåva till henne. Hela den långa första scenen sysslar med hennes oändliga tvekan inför detta svåra offer. Hon säljer örhängena, men dess värre avslöjar hennes juvelererare för hennes man att han återköpt dem och erbjuder honom att köpa dem tillbaka. Denne gör det, men ger dem då som present åt en älskarinna, när hon lämnar hans liv för att resa till Konstantinopel. Där hamnar hon i sin tur i ekonomisk förlägenhet och nödgas offra diamantörhängena, som köps av en italiensk diplomat. Denne hamnar i Paris, blir bekant med Danielle Darrieux, blir förälskad i henne, och ger henne örhängena som kärleksgåva. Där börjar komplikationerna.

Generalen spelas av Charles Boyer och diplomaten av Vittorio de Sica. Det utvecklar sig till ett rivalskap på högsta nivå, som hela tiden skruvas högre, men under denna långa resa genom undersköna kärlekslandskap mest förgyllda av baler med Oscar Straus' betagande musik kan man bara njuta för fulla muggar hela tiden av denna spiritualitet, denna betagande förfining, denna idealiska gentlemannavärld av ädelmod och hänsyn, och de tre huvudskådespelarna när de är som bäst.

Denna historia blir lika komplicerad som "Spelets regler" men har djupare botten, och man kan inte låta bli att fortsätta tänka över den och fundera på dess innebörd långt efter föreställningen. Detta är minsann en film att återkomma till.

En annan sådan övermåttan underfundig film är den mycket lyckade filmatiseringen av Graham Greenes "Komedianterna" från 1967 med Richard Burton, Alec Guinness, Elizabeth Taylor och Peter Ustinov. Graham Greene hade i regel otur med sina filmer, hans romaner kunde förvanskas till oigenkännlighet av filmkompanierna, och i "Den tredje mannen" gjorde Carol Reed om slutet till motsatsen mot hur boken slutat. Graham Greene måste dock medge att Carol Reeds slut var bättre, och de fortsatte samarbeta med "Ögonvittnet" (*The Fallen Idol*). Även Fritz Lang filmatiserade en Graham Greene-bok, "Skräckens ministerium", och lyckades även han göra filmen effektivare än boken. Men i "Komedianterna" fick äntligen författaren själv ha ett ord med i laget under hela produktionen.

Regissören är Peter Glenville, som också tidigare arbetat med främst Alec Guinness i det nakna hjärntvåttsdramat "Kardinalen" från 1955, och det är Alec Guinness som tar priset i denna film, även om de andra är alldeles på toppen även de. Richard Burton är hotellägare i Port-au-Prince i en hopplös situation som fast i världens ruttnaste diktatur, medan han har ett förhållande med Elizabeth Taylor, som är tysk fru till konsuln Peter

Ustinov, som representerar något latinamerikanskt land och är även han i utförsbacken. Detta är ett undergångsdrama men så subtilt gestaltat, att komedin hela tiden leder den groteska tragedin vid handen. Romanen är kanske Graham Greenes bästa, det var hans sista stora roman, och den är i själva verket en uppgörelse och protest mot allt vad diktatur heter men i form av en underdrifternas komedi. Både filmen och romanen förpliktar till repriser.

Till slut något helt annat, ett annat drama, men av en helt annan karaktär från en helt annan värld.

När Halldor Kiljan Laxness skrev sin första roman "Salka Valka" efter 20-talet skrev han den på engelska just i avsikt att få ut den till en stor publik och få den filmatiserad. Den kom ut 1931 men blev inte filmatiserad förrän 1954 och då på svenska med en svensk regissör och unga svenska skådespelare. Salka Valka är inte ens 25 år i handlingen när hon verkar som mogen kvinna, medan Gunnel Broström, som gör huvudrollen, är betydligt äldre, vilket dock bara framhäver Salkas karaktär av ödesveteran. Margareta Krook, som är yngre än Gunnel Broström, gör hennes moder och gör kanske det största intrycket i hela filmen som den olyckliga Sigurlina, som blir frälst hos Frälsningsarmén med Sigge Fürst som kapten och skall gifta sig där på ett bönemöte med den hänsynslöse med framgångsrike busen Nils Strandmark, som även han gör en oförglömlig rolltolkning, när han sviker henne och det går som det går.

Folke Sundqvist gör Arnaldur, som från början är Salkas stora kärlek och förblir det konsekvent in absurdum, men han är politisk agitator och verklighetsfrämmande idealist och kan aldrig stadga sig han heller.

Men det är inte bara dessa betagande skådespelare och deras insatser med en skicklig regissör som gör filmen, utan andra väsentliga faktorer spelar in som understryker filmens skönhet och karaktär av klassiker med övertydlighet. Det är framför allt Sven Nykvists foto, alla utomhusscenerna är tagna på Island med dess vackraste landskap i obarmhärtigt överväldigande bildskönhet, vilket ytterligare framhävs av Sven Skölds musik, som är skickligt anpassad efter skeendena med dramatiska crescendon alltid vid känslösamma vändningar.

Filmerna har inte bara lyckats komprimera romanen till dess väsentligheter utan dessutom berikat den med överväldigande skönhet och poesi, som gör den till ett konstverk för sig som komplement till romanen – det går inte att säga vilken som är bäst, då de båda överträffar varandra.

Jag såg filmerna redan som barn och trollbands redan då av dess skönhet och innerliga melankoli, men för varje gång jag sett filmerna på nytt sedan dess har skönhetsintrycket blivit starkare. Detta är helt enkelt en film som man aldrig kan se sig mätt på.

Några milstenar, maj-juni 2016

- 1 Glenn Ford 100 år.
 - 8 David Attenborough 90 år.
 - 9 Albert Finney 80 år.
Glenda Jackson 80 år.
Candice Bergen 70 år.
30 år sedan Tenzing Norgays fränfälle.
80 år sedan Italien intog Addis Abeba och ockuperade Abessinien.
70 år sedan konung Viktor Emmanuel III av Italien abdikerade.
 - 10 Donovan 70 år.
75 år sedan Rudolf Hess flydde till Skottland.
 - 11 Camilo José Cela 100 år. (nobelpris i litteratur 1989)
100 år sedan Einstein presenterade sin relativitetsteori.
Eric Burdon 75 år.
 - 13 Senta Berger 75 år.
Tim Pigott-Smith 70 år. ('Juvelen i kronan')
100-årsminnet av Sholem Aleichem ('Fiddler on the Roof')
 - 15 Mikhail Bulgakov 125 år.
 - 17 Erik Satie 150 år.
Dennis Hopper 80 år. (avliden)
 - 20 Cher (Cherilyn Sarkisian LaPierre) 70 år.
 - 21 100 år sedan 'sommartid' infördes i England. (*Daylight Savings Time*)
Harold Robbins 100 år.
 - 24 Armando Frid 150 år, Argentina, som levde tills han blev 124.
Bob Dylan 75 år.
 - 30 50 år sedan Väinö Aaltonen dog.
 - 31 100 år sedan sjöslaget vid Jylland.
- juni
- 1 Marilyn Monroe skulle ha fyllt 90.
 - 2 Stacy Keach 75 år.
 - 3 Även Allen Ginsberg skulle ha fyllt 90.
 - 4 70 år sedan Juan Perón blev Argentinas president.
 - 5 100 år sedan lord Kitchener omkom.
 - 6 Björn Borg 60 år.
 - 10 Italien 70 år som republik.
 - 12 Chick Corea 75 år.
 - 14 Donald Trump 70 år.
 - 17 Ken Loach 80 år.
 - 19 Gena Rowlands 80 år.
 - 28 John Cusack 50 år.

Högriskresan, del 2

Genom att bussen från Puttgarden till Hamburg inte gjorde några uppehåll kom man till sin lätnad alldeles för tidigt fram till Hamburg nästan en trekvart före mitt Frankfurttåg, så man hann rentav med en liten middag på stationen: ris och kyckling igen för bara 5:90 – som hittat. Till råga på gynnsamheten kunde man till och med hinna med en kopp kaffe.

I tåget till Frankfurt fick man en kupé att dela med tre unga tyskor. Det kom en fjärde som var språkkunnig, läste en roman på engelska och förstod att jag läste svenska, då hon varit i Sverige men ej lärt sig svenska själv. Hon steg av i Göttingen medan de tre andra steg av med mig i Frankfurt vid midnatt. Från början hade tåget varit försenat en kvart vilket efter hand krymptes ned till två minuter.

Även nattåget till München delades med tre personer i en kupé, men här blev det kallt, och man steg av tämligen frusen i München. Lyckligtvis var det varmt i väntrummet, där vakten gick runt och körde ut gubbar som låg och sov på golvet bakom bänkarna. De var ett antal. Endast de som hade biljett fick sitta kvar.

Tåget söderut gick bra ända till Brennerpasset. Där inträffade en försening. En incident ombord påkallade en ambulans. En äldre herre låg på golvet och kunde inte röra sig. Mobiliseringen av hjälputryckning var omfattande. Tåget var dessutom sprängfyllt av resande, det gick inte att komma fram till restaurangvagnen om man inte gick ut och runt, så man hade tur som fick platsbiljett i Köpenhamn. Annars hade man kanske hamnat som mannen på golvet. Många passagerare satt på golvet. Det var ju långfredag och årets värsta resedag i Italien.

Emellertid kom man fram om dock endast 40 minuter försenad, och det var bara att gå raskt genom hela staden till Villa Cozza på andra sidan (50 minuter) där Paolo och Gabriella väntade med maten. Det var bara att sätta i gång med Veronalivet genast.

Med Paolo diskuterade vi naturligtvis ivrigt Brysselkrisen. Vad han inte kunde förstå var varför världens länder, som alla fördömde IS, inte slutade exportera vapen till IS. Islamska Staten kunde ju inte själv fabricera vapen, så de måste komma någonstans ifrån, i första hand troligen Saudi-Arabien men även Ryssland och Amerika om inte Kina. Det var lätt för ett land, särskilt om det var auktoritärt styrt, att kontrollera dess egna vapenindustrier och se till att inga vapen såldes till IS. Varför gjorde inget land detta?

Han hade också i detalj studerat Koranen och systematiserat dess innehåll, så att allt som handlade om de kristna hamnade under en rubrik, allt om de otrogna under en annan, allt om Paradiset under en tredje, och så vidare. Koranen har 6238 verser som alla är blandade om varandra. Paolo hade sorterat dem under 15 rubriker, där två av dessa hade försetts med underrubriker, Profetens med sju underrubriker och Livsregler med 15. Han hade därmed utfört ett fantastiskt systematiseringsarbete på helt vetenskaplig grund, där man lätt kunde närmare undersöka vad man var närmare intresserad av.

På kvällen besökte jag Alberto och fann honom i sista minuten före stängningsdags. Även vi diskuterade Bryssel. Han visste att berätta att måndagstragedin inte alls hade behövt hända om polisen varit bättre organiserad. Som det var hade Belgien fyra polissystem, två flamländska och två franska, som hade så litet med varandra som möjligt att göra. Undra på att det uppstod koordinationsproblem.

Men alla mådde bra, vilket var huvudsaken. Även Alberto Lanciai hörde av sig och ville träffa mig. Achille skulle fylla 96 i sommar, och enda bekymret med honom var att han sedan tre år inte mera ville gå ut. Han var rädd för att frysa, men om man inte vill röra på sig kan det inte bli bättre. Vi får se om han kommer ut på söndagen.

Lördagen gick mest åt till utflykter. Vi besökte ett nytt utställningsområde i södra Verona, där man iordningsställt ett enormt område, som tidigare tillhört militären, till ett museum över de enorma befästningarna av Verona, som österrikarna gjorde till Europas hårdast befästa stad efter Budapest. Samtidigt belystes hela Veronas långa historia från romartiden framåt, medan den dokumentären dock glömde bort både Catullus och Teoderik den Store.

På eftermiddagen besökte vi ett antal för mig okända kyrkor i västra Verona, av vilka den äldsta var från 800-talet och ännu i bruk. Santa Eufemia var en enorm mastodontkyrka som tävlade med de största i Verona, där det finns ett antal sådana.

Till familjemiddagen på söndagen var vi 16 vid bordet. Achille och Ida var med och på bästa humör, och 93-åriga Ida slog alla med häpnad med att med god aptit äta sig igenom hela den enorma för att inte säga massiva menyn på tre-fyra rätter utan att lämna någon smula över. Vi höll på i sex timmar, och till eftersitsen anlände även Barbara, Giordanos fru, som först varit med sina föräldrar. Vädret var bättre än vad det hade lovat, och dagen var 100% lyckad.

På måndagen var vädret sämre, men vi gjorde ändå en liten utflykt, körde bilen till San Brigio och vandrade därifrån två timmar upp till Castagnè, där Giordano och Barbara väntade med en apéritif före middagen, som vi länge fick söka en restaurang till innan vi fann ett tillgängligt ställe, ty då vädret var som det var med återkommande småregn då och då var italienarna inte ute på picknick som de brukar denna dag utan sökte sig i stället in på restauranger. Den tredje vi sökte plats på uppe bland byarna i bergen tog emot oss, där vi hade en ypperlig lunch.

Vi for sedan tillbaka till Castagnè för att fortsätta med lite vin och godis innan Paolo, jag och Gabriella måste vandra tillbaka igen. Det var fortfarande halvregnigt, Paolo var svårt förkyld, Gabriella hade sina rygg- och fotskador (som nyligen opererad i foten), och jag hade ju mitt eftersläpande ben, som fortfarande var trögt och gjorde ont ibland efter skadan och vurpan på isbulan den 23 januari, så vi var faktiskt invalider alla tre. Ändå hade även denna dag varit 100% lyckad.

(forts. i nästa nummer)

Tålamodsresan, del 17: Avslutning.

På Nicks Café återsåg jag Alex tillsammans med en annan vän. Han skulle precis lämna världen för att gå in i en tio dagars meditation i nästan fullständig isolering och under tystnad. Nej, det var inte Vipassana det gällde den här gången, utan Tushita, som är snäppet under. Absolut tystnad är inte obligatorisk, men under de dagliga diskussionerna efter meditationsövningarna skulle man helst hålla sig till ämnet.

När vi skiljts i Diskit hade han begivit sig till Hundar och trivts där, tills han fortsatt till Turtuk samma dag som jag men där stannat bara tre timmar och inte ens blivit över natten. Det var angenämt att se honom igen, och jag kunde bara önska honom lycka till på meditationen och hoppas att han kom ut levande från den igen.

Dharamsala var som vanligt, men vädret var konstigare i år än någonsin. Det hade varit konstant mulet men knappast regnat alls, medan Kashmir längre norrut i år ju var drabbat av de värsta regnen på 60 år, som lagt Srinagar under vatten och lämnat 700,000 strandsatta längs de översvämmade vägarna i Jammu och Kashmir.

Regnet den 26 augusti efter Turtuk hade varit resans vändpunkt. När det regnar på sommaren i Ladakh har det hittills alltid inneburit oöverskådliga regn- och översvämningskatastrofer antingen i själva Ladakh eller i någon grannprovins. 2000 var det Ladakh som drabbades med vägen ner till Manali förstörd, 2004 var det Kinnaur, 2006 var det åter Ladakh med vägar raserade i själva Leh och västerut, 2010 ägde den stora katastrofen rum med 700 bortspolade och aldrig återfunna, och i år var det Kashmir. Det var i Nubra regnet hade nått mig, som skall vara en av Ladakhs torraste platser, och i Lamayuru, den allra torraste, hade jag aldrig upplevat så mycket regn. Vädersituationen verkar bli mera kritisk från år till år.

Även Dharamsala hade försämrats genom mera stökighet och värre turism, och även där förekom det nu dagliga hopplösa trafikstockningar, och det fanns ingen möjlighet att bredda gatorna. Enda lösningen är att stoppa all obehörig trafik.

Jag gick upp till Triund som vanligt varje dag, då morgnarna var soliga och angenäma, och den andra dagen nådde jag även Snowline. Tredje dagen var jag i form och nådde Triund på rekordtid (100 minuter), och det var den vackraste morgonen. Jag träffade alla mina bergsvänner där uppe och hoppades som vanligt kunna återkoma till Diwali, vilket dock i år var osäkrare än någonsin.

Tredje dagen tog jag bussen ner till Delhi klockan 17, en *semi-de-luxe*-buss, där jag dock framför mig hade en karl som försökte knäcka mina knän med att våldsamt fälla ner sin stolsrygg, där jag fick en tjockis bakom mig som insisterade på att utan att fråga mig öppna sitt sidofönster så att vinden blåste mig rakt i aniktet, och där jag bredvid mig fick en ung slyngel som försökte stjäla min fönsterplats och torterade mig med oväsen på sin telefon, som han lekte med.

Indierna tycks vara helt renons på vanlig mänsklig känsla för hänsyn, vilket jag ideligen får uppleva gång på gång på nytt, som om detta tyvärr var en regel. Den nya medelklassen är värst. För varje år blir det stökigare och mera olidligt att resa i Indien, vilket mest beror på den förskräckliga skräpmusiken som indierna helt okänsligt konstant utsätter en för i korseld, till och med uppe vid Triund 1000 meter ovanför civilisationen.

I Delhi hade jag dock turen att råka ut för en äldre ordentlig rickshawförare, som körde mig ut till flygplatsen för bara 300 rupier. Han imponerade på mig med att köra emot vartenda rött ljus under hela den två mil långa vägen – det var helt trafikfritt så tidigt på morgonen. Flygresan fungerade sedan utan problem, och för första gången fick man köpa med sig en plomberad whiskyflaska från Delhi hela vägen hem. Jag valde *Teacher's*.

En sista tålamodsprövning infann sig mot slutet. Efter att ha fått vänta tre timmar i Helsingfors på Göteborgsflyget med Wanda Wi-Fi som inte fungerade utom ryckvis och korthugget kom man äntligen på slutplanet, som drabbades av försening. En passagerare kom inte till flyget men hade ändå sitt bagage med. Detta måste letas upp från bagageutrymmet för att lämnas kvar. Ett sådant förseningsstrul har jag aldrig varit med om tidigare.

Resans största problem blev dock internet-eländet med mitt USB fördärvat av virus, kaos i Ladakh (utom i Lamayuru, där det fungerade förvånansvärt bra,) vilket fullkomligt handikappade mig digitalt i princip hela resan. Till detta kom regnet och översvämningskatastroferna – från den 26 augusti blev resan mest bara prövningar.

Det som klarade sig bäst var hälsan och ekonomin. Jag blev bara i bättre form hela tiden under hela resan, och resans totala kostnad blev inte mer än 7700 kronor – nästan ett nytt rekord.

Slut.

Tillbaka till Zanskar, del 11: Motgångar

På fredagen gick jag upp till överste Wangdus i ändan av dalen. Jag fann honom sittande vid sin faders stupa med den bästa utsikten över dalen. Återseendet blev hjärtligt, och vi inledde genast det ivrigaste samtal. Han hade mycket att berätta om Helena Norberg-Hodge och hennes svårigheter i Ladakh. Efter ett mer än 20-årigt arbete för Ladakhs kvinnor vände sig en klick av dessa emot henne och startade en egen web-site på facebook som utmålade henne som bedragerska. På grund av denna konflikt kom hon inte hit till Ladakh senaste år för första gången på 40 år. I år hade hon anlitat överste Wangdus syster som medlare, och de hade kommit överens. Överste Wangdus hade själv sagt till de fientliga kvinnorna, att vad skada Helena än eventuellt hade åstadkommit, så hade hon ändå grundat och förenat kvinnorörelsen i Ladakh och fört dem samman i ett enastående arbete för traditionerna, och detta fick de inte glömma. Man får inte vara otacksam mot en välgörare.

Vi pratade också mycket filosofi och var helt överens om IS-krisen: muslimer skulle man helst ha så litet som möjligt att göra med i fortsättningen. Ingen religion som predikar våld kan vara sannfärdig eller det minsta trovärdig utan måste vara ett bedrägeri. Endast religioner som helt och konsekvent tar avstånd från allt våld kan ha den minsta trovärdighet som främjare av andlighet.

Vi diskuterade även mina Zanskarplaner, och han föreslog att jag skulle dröja kvar till klockan 4, då han skulle få besök av några vänner som tänkte sig till Zanskar. Tyvärr hade jag avtalat tid med Skarma klockan 3.

Han hade haft sina gäster och grupper under säsongen, som mest en grupp på 20 från Danmark, men helst ville han inrätta en del av sitt ställe för gamla par för deras port till evigheten. Det var en vacker tanke, då Indien helt saknar åldringsvård.

När jag återkom till Leh för att träffa Skarma var han inte där – han hade gått ut på ett uppdrag. Där fick jag för att jag hållit mitt avtal. Besviken gick jag hem till whiskyn.

Jag sökte upp honom på kvällen, då var han där, och han beklagade sitt fallerande. Tyvärr kunde han inte hjälpa mig. Nästa buss skulle gå om först fem dagar, vilket var för sent, och han kunde inte skaffa mig en jeep. Bästa möjligheten för mig var att ta den dagliga bussen till Kargil och där ta en annan buss till Padum. Det skulle vara billigast men också obekvämast.

På väg därifrån gick jag upp till Changspa för att kolla anslagstavlor. En av agenturerna jag passerade var Ali Rahis. Jag gick in, och där fick jag beskedet att Ali Rahi gått ur tiden för fem månader sedan. Han var min första vän i Leh för femton år sedan, så naturligtvis var det med bestörtning jag mottog beskedet. Hans byrå Shayok kunde inte hjälpa mig med en jeep till Zanskar.

Jag fortsatte kolla andra anslagstavlor på vägen ner och fastnade för en, som faktiskt skyltade med "jeep varje dag till Zanskar". En man var på stället som genast kontaktade en annan. Den andre uppenbarade sig strax, en mycket intensiv och aktiv skinnskalle, som frågade mig när jag ville åka. Jag var beredd att åka i morgon. Han bad mig komma förbi i morgon på morgonen men bad mig ringa redan i kväll 21.30. Det kunde vara vad jag var ute efter.

21.30 hade han ingenting nytt att komma med. När jag sedan besökte honom 10 på morgonen rådde han mig att gå ner till busstationen och där dela en jeep med lokala personer. Det var det bästa råd han kunde ge mig. Alternativet var Kargilbussen klockan 5 på morgonen, som måste bokas en dag i förväg uppe vid poloarenan, en sex timmars bussresa som skulle ge mig en lång död eftermiddag i Kargil, vilket inte var attraktivt.

Dagens andra lyckträff efter överste Wangdus var att jag stötte på Tony från Örebro igen, som jag inte sett på tre år. Han kom hit första gången ett år efter mig (2001) och har sedan dess liksom jag förblivit Ladakh årligen trogen – om han dock även liksom jag missade ett år.

Den tredje morgonen kunde jag äntligen obehindrat göra armhävningar igen efter att ha haft ryggen ur led ända sedan ankomsten. Varje dag var en vinst i acklimatiseringen till ökenklimatet och den höga höjden, så det gjorde ingenting om det dröjde någon extra dag till Zanskar. Som alternativ, om Zanskar inte fungerade, kunde jag alltid göra om den gamla baby-trekken igen, som jag inte gjort på många år, bara för att uppsöka gamla vänner som måste finnas kvar, för att sedan avsluta trekken i Lamayuru. Men än så länge var porten till Zanskar öppen.

Plötsligt blev det regn, och allting ställdes på kant. Man beger sig inte till Zanskar om vädret är hotfullt. Det blev inte långvarigt, men om det regnar i Leh är det en effektiv varningssignal.

Jag fortsatte dock undersöka varje möjlighet, besökte busstationen två gånger, dirigerades åt helvete, hittade ingenting, medan till slut en jeepchaufför bad mig komma klockan 9 på morgonen. Hade jag tur kunde jag då få plats i någon delad jeep åtminstone till Kargil, men samtidigt undslapp det honom att vägen till Padum var brusten på flera ställen genom de senaste ovädren. Det såg sämre och sämre ut.

När jag kom hem dök Zoë upp ur huset. Hon hade kommit tillbaka efter att ha gått fel. Tillsammans med en vän hade de från Likir gått åt norr i stället för åt väster och hamnat någonstans i ingenstans i en okänd by. Endast hennes unga ålder (18) kunde ursäkta en sådan velighet. Nu skulle hon tillbaka till Manali och där ägna sina dagar åt att förbereda sina inträdesprov till Princeton.

Jag fick åtminstone mina sandaler restaurerade för 30 keronor – jag hade inte haft någon aning om i hur dåligt skick de var. Alltid något.

Om vägen till Padum var brusten var Zanskar inte att tänka på, och man fick se sig om efter alternativ. Ett alternativ var som sagt ett gå den gamla baby-trekken, men mera lockande var att fara direkt till Lamayuru och försöka sig upp mot Photaksar, vilket var vad överste Wangdus hade rekommenderat.

(I nästa nummer: *Prövningar och lyckträffar*)

Göteborg den 8 maj 2016

Nästa nummer kan inte väntas förrän till juli.

Allt gott inför hänryckningens tid,

önskar *Fritänkaren*